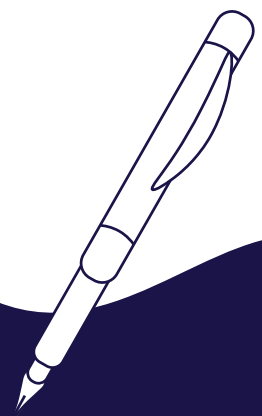
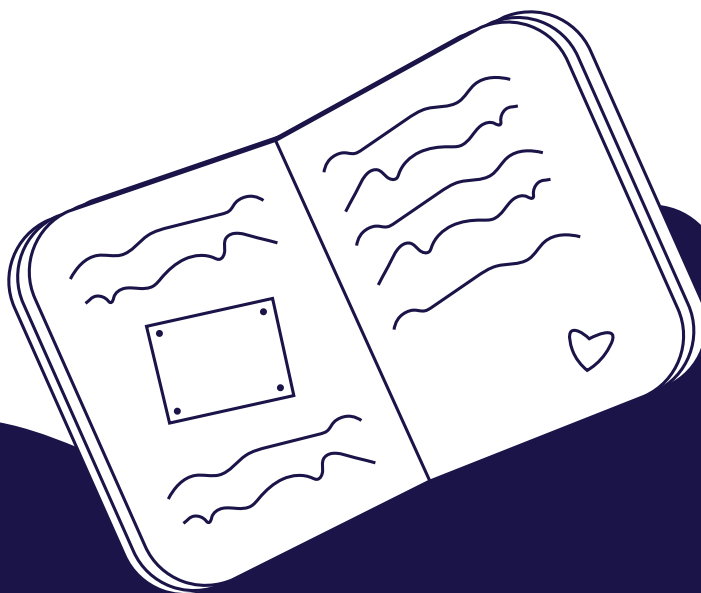

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Dienoraščiai

Mielas dienorašti, arba Ką galima rasti sulaužius dienoraščio spynelę

„Kas dar rašo dienoraštį, jei yra kompiuteris? Jokiam naktinės spintelės stalčiuje neberastum dienoraščio.“ (13, p. 5)

Sunku pasakyti, kiek vaikų ir paauglių šiais laikais rašo dienoraštį. Retas suaugęs žmogus rašo dienoraštį sau, tačiau rašytojai nevengia jų kurti jaunajam skaitytojui.

Dienoraščio žanro kūriniai vaikams ar paaugliams pasiūla skūstis nebūtų galima – lietuvių kalba išleista apie 30 originalių ir verstinių šio žanro knygų (dar reikėtų suskaičiuoti ir tęsinius), skirtų ir ką tik pradėjusiam skaityti vaikui, ir sudėtingų tiek stiliaus, tiek temos atžvilgiu. (Siūlomų knygų sąrašas pateiktas teksto gale.)

Išpopuliarėjęs sentimentalizmo laikais, patyręs kaitų, šis literatūros žanras aktualus ir įdomus ir šiomis dienomis. Iš užrakinto sąsiuvinio persikėlęs į interneto erdvę ir įgavęs tinklaraščio pavadinimą jis neprarado griežtos struktūros rėmų.

Tai pirmu asmeniu pasakojami chronologiškai išdėstyti, datuoti įrašai, kuriuose periodiškai fiksuojami pagrindinio knygos veikėjo jausmai, išgyvenimai, įvykiai, aplinka, gal kiek rečiau – platesnė socialinė aplinka.

Kaip ir suaugusiųjų, taip ir vaikų literatūroje dienoraščiai gali būti fiktyvūs (grožinė literatūra) arba autobiografiniai, paremti tikrais įvykiais, užrašais. Nors dienoraštis ir vadinamas autentišku vaiko, paauglio balsu, autobiografinių, autentiškų dienoraščių nėra daug (8, 16, 17, 18). Grožiniuose dienoraščiuose pagrindinio veikėjo kalbos autentiškumas (arba gebėjimas patraukti to paties amžiaus skaitytoją) priklauso nuo knygos autoriaus meistrystės – kaip jis perima paauglio kalbą, žargoną, minties eigą, kaip perteikia jausmų pasaulį (tai tarsi gebėjimas įsigyventi į paauglį, sulaužyti bręstančio žmogaus paslapčių kodą, jo dienoraščio spynelę). Neretai dienoraščiai paaugliams rašomi remiantis sava patirtimi (jaunų autorių knygos – 14, 15, 19), jaunystės dienoraščiai pasitelkiami darbui su paaugliais mokyklose, vaikų socializacijos centruose (7, 13).

Bene labiausiai suasmenintos formos literatūra – dienoraščiai – leidžia skaitytojui tarsi prasiskverbti į veikėjo mintis ir gyvenimą, tapatintis su juo, susipažinti su jo gyvenimiška patirtimi. Vaikų, paauglių rašyti dienoraščiai suteikia autentiškų įžvalgų iš nepilnamečių perspektyvos.

Dienoraščio žanras yra gana konservatyvus. Jei tai grožinis kūrinys, struktūra ganėtinai griežta. Knygos veiksmas turi konkrečią pradžią, kulminaciją ir pabaigą. Panaši ir kiekvienos veikėjo dienos veiksmo schema – dienų, kai veikėjui kas nors nutiko, dažniausiai yra daugiau nei tų, kai nieko nevyko. Dienoraščio veiksmas neapima labai ilgo laiko – viskas rutuliojasi sąlyginai greitai, knygoje aprašomas laikas – keli mėnesiai, daugiausia vieni mokslo metai. Retas rašytojas ryžtasi lydėti personažą ir stebėti jo raidą kelerius metus ar net dešimtmečius (13). Autobiografiniai dienoraščiai tokios griežtos struktūros gali ir neturėti (16). Naudojant tokį suvaržytą dienoraščio karkasą, autoriui skaitytoją reikia patraukti aktualiomis temomis, kalba, nuotaika, stilistiniais ar vizualiniais eksperimentais, originalumu. Todėl skaitytojas (ypač paauglys) turi gana didelį pasirinkimą dienoraščių, kuriuose randa visko: nuo humoro iki nevilties, nuo sentimentalumo iki nenudailintos ironijos.

Dienoraščiai ir linksmybės

Neretas skaitytojas savarankišką skaitymo kelią pradeda pasirinkdamas paprastas, smagias, lengvai ir GREITAI perskaitomas knygas (1, 2, 3, 4). Nevengia atsirinkti jų pagal lytį – skaito tik berniukiškas ar mergaitiškas.

Tokių knygų veikėjas atrodo vis tokio pat amžiaus, pernelyg nesikeičiantis – primena animacinio serialo personažus. Skaitytoją patraukia ir knygų maketas: didesnis šriftas, komiksų elementai.

Nors tai visus dienoraščių kanonus atitinkančios knygos, jos, neretai leidžiamos ciklais, viena su kita nesusijusios. Dažnai nėra skirtumo, kuri knyga bus skaitoma pirmiau.

Skaitytojas neapsunkinamas vaizduojant sudėtingesnę veikėjo brandą, gvildenant rimtas temas.

Tai pramoginė lektūra, kurią skaitant džiugina ir prajuokina suaugusiesiems nesuprantami dalykai ar smulkmenos, balansuojančios ant banalumo, pigaus humoro ar primityvumo ribos. Vis dėlto negalima nuvertinti jų indėlio ugdant skaitymo įprotį ir suvokimą, kad skaitymas teikia džiaugsmą. Tai ir pasididžiavimo knygos – vaikas turi puikią progą pasigirti perskaitęs net 15 knygų, įgyti skaitymo įprotį ir teigiamą priklausomybę (dauguma šių knygų turi tęsinius).

Dienoraščiai ir identiteto paieška, asmenybės formavimasis

Augantis ir rimtėjantis dienoraščių skaitytojas ieško savo vietos šeimoje, mokykloje, apskritai šiame pasaulyje (ir knygų, kuriose apie tai rašoma). Todėl ar būtų skaitoma XIX a. pabaigos, ar XXI a. pirmųjų dešimtmečių knyga, jas sieja vienas bendras dalykas – bandymas suvokti savo identitetą, įsitvirtinimas sociume (šeimoje, mokykloje, tarp draugų). Kartu vaikas jaučiasi (arba nori) būti asmenybė.

Šių knygų veiksmo schema gana paprasta: veikėjas nesijaučia pripažintas, neturi vietos pasaulyje, kažkas įvyksta ir jį priverčia keistis ar susitaikyti su savo kitoniškumu. Jis

įgauna pasitikėjimo savimi, įgyja draugų, užmezga (arba persvarsto) santykius su draugais.

Svarbus ir santykis su tėvais (šeimų modeliai skirtingi – iširusios, nepilnos, byrančios šeimos arba priešingai – labai tvirtos ir palaikančios). Chrestomatinis paauglio ir neva nieko nesuprantančio suaugusiojo supriešinimas (neretai tėvai suvokiami kaip tik pakenkti ir riboti norintys siaubūnai). Vis dėlto šeima, kad ir kokia ji būtų, dažniausiai išgelbėja veikėją sudėtingose situacijose, šeimos nariai dažniausiai yra teigiami personažai, jie slapčia padeda, palaiko, pagaliau tai jie (dažniausiai mama) duoda pagrindiniam veikėjui dienoraštį ir paskatina jį rašyti.

Šiose knygose nemaža naivumo ir svajonių, neretos yra laimingos pabaigos situacijos – gal į tave pasižiūrės svajonių vaikas, gal vieną rytą atsibusi nežinomos karalystės paveldėtoja, gal sulauksi pripažinimo sau artimoje ar tolimoje srityje ir t. t.

Dienoraščiai ir slinktis suaugusiųjų pasaulio link + sunkios temos

Asmenybės formavimasis nesustoja. Tik naivumo mažiau. Dienoraštis tampa ne tik vieninteliu patikėtiniu, paslapčių saugotoju, bet ir būdu išgyventi kritinėse, lūžio situacijose.

Dienoraščiai saugo ne tik liudijimus apie pirmą didesnę įsimylėjimą, bet ir paslaptis apie gerokai sudėtingesnius jausmus, santykius, pirmą lytinio gyvenimo patirtį (ne visada sėkmingą), alkoholį, narkotikus, prievartą, priekabiavimą internete ir kt.

Kartu dienoraščiuose fiksuojama ryškesnė vidinė veikėjo branda (perskaitęs savo dienoraščio puslapius veikėjas kartais negali patikėti, kad anksčiau taip naiviai galvojo ar elgėsi).

Dienoraštis – ne tik saviraiškos priemonė, jis padeda išverti ir ribines situacijas tiek jausmų, tiek fiziniu lygmeniu (potraukį į narkotikus (18), fizinę izoliaciją (16, 21, 22)).

Natūralu, kad šių dienoraščių rašytojai atskleidžia paauglių ir vadinamųjų sunkių temų santykį: knygose atsiranda mirtis, priklausomybės, socialinės bėdos (skurdas, nepritapimas, ligos, tėvų alkoholizmas, neįgalumas), išgyvenimas nežmoniškomis sąlygomis, filosofinės temos.

Reikėtų paminėti ir Holokausto dienoraščius (16, 17). Tai unikalus paauglio balsas, dažniausiai necenzūruotos jauno žmogaus įžvalgos, kartu ir sudėtingos praeities epochos liudijimas. Jie gali būti naudingi atliekant tyrimus – kokias sumaištis, traumas patyrė vaikai ir paaugliai per sudėtingą Antrąjį pasaulinį karą. Aiškios fizinės ir psichologinės (vidinės) pasakotojo kovos. Šiuo atveju autobiografinių tekstų dienoraščio paskirtis dvejopa – patikėtinio ir terapeuto. Žinoma, dažnai tokie dienoraščiai skaitomi ne tik kaip vaiko, paauglio brandos kelias, bet ir kaip istorinis liudijimas.

Tiek popieriniai, tiek skaitmeniniai realūs ar fiktyvūs dienoraščiai, kurie dabar yra paauglio saviraiška, balsas, noras išsipasakoti, ateityje bus skaitomi kaip tam tikro laikotarpio metraščiai, juose, kaip jokiaje kitoje paaugliams skirtoje knygoje, bus galima rasti visą paauglio aplinkos komplektą: tarpusavio santykius (draugai ir šeimų modeliai), kalbos stilistiką (slengas, prasminiai pasakojimo akcentai), kitus specifinius tik tam tikram laikotarpiui būdingus elementus (maistas, muzika, mados, gėrimai, narkotikai ir t. t.). Vertingi su labai konkrečiomis datomis rašyti dienoraščiai (8, 11, 13, 16), yra nemažai tekstų, kuriuose laikotarpį galima nujausti iš užuominų į naudojamą buitinę techniką, įrenginius, madas, atlikėjus ir kitus elementus („Youtube“, „eBay“ ir kt.).

Patrauklūs dienoraščiai gali skatinti skaitytojus kurti, nesvarbu, ar tai spynele užrakin-tas sąsiuvinis, ar slaptažodžiu apsaugoti ir nepublikuoti tinklaraščio įrašai. Populiariu-mui ar didesnei auditorijai pasiekti nebereikia popierinės spaudos. Bet jei rašantysis nori užauginti ir vėliau išlaikyti gerbėjų auditoriją, jos dėmesį – turi rašyti kasdien. Taigi nedaug nutolstama nuo klasikinės dienoraščio formos.

„Aš nusprendžiau pradėti rašyti tinklaraštį. Šitą tinklaraštį. <...> Tikrai nesuprantu, koks tikslas rašyti dienoraštį sau. Noriu, kad kas nors kur nors galėtų perskaityti mano mintis.“ (15, p. 8)

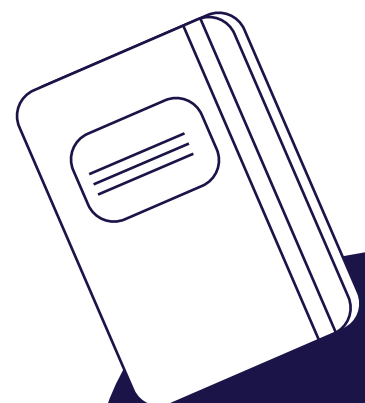
Rekomenduojamos knygos

Linksmybės

1. Kinney, Jeff. *Nevykėlio dienoraštis: rašyk ir tu*
2. Russell, Rachel Renée. *Prietrankos dienoraštis*
3. Olsson, Sören; Jacobsson, Anders. *Berto dienoraštis*
4. Rüdiger, Bertram. *Kūlmenas ir aš*

Identiteto paieška, asmenybės formavimasis

5. Murray, Tamsyn. *Viskas apie Kesidę: geniali netyčia*
6. Ullrich, Hortense. *Nevalia bučiuoti raganą*
7. Gudonytė, Kristina. *Blogos mergaitės dienoraštis*
8. Little, Jean. *Našlaičiai mano namuose: Viktorijos Koup dienoraštis*
9. De Amicis, Edmondo. *Širdis*

Suaugusiųjų pasaulio link

10. Cabot, Meg. *Princesės dienoraštis*
11. Chbosky, Stephen. *Atskalūno laiškai*
12. Alexie, Sherman. *Absoliučiai tikras indėno dienoraštis*
13. Townsend, Sue. *Slaptas Adriano Moulo dienoraštis; Adriano Moulo brendimo kančios*
14. Smale, Holly. *Moksliuokė*
15. Sugg, Zoe. *Interneto Mergaitė*

Sunkios temos

16. Frank, Anne. *Dienoraštis*
17. Spiegel, Renia. *Renios dienoraštis*
18. Anonimas. *Paklausk Alisos*
19. Hemingway, Mariel. *Nematoma mergaitė*
20. Mazetti, Katarina. *Bandykim nekalbėti apie Dievą*
21. Brooks, Kevin. *Dienoraštis iš bunkerio*
22. Cat, Clarke. *Pinklėse*

Medžiagą parengė

Vaikų ir jaunimo literatūros departamento
Tyrimų ir sklaidos skyriaus specialistai

Redagavo KRD Leidybos skyrius